

تقدیم بہ ہمسفر عزیزم

فهرست اجمالی

دیباچه.....	۳
مقدمه.....	۵
بخش نخست: مفاهیم، مبانی و ارکان مسؤولیت خارج از قرارداد و رابطه آن با تعارض قوانین.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: اقسام مسؤولیت (مفاهیم و معانی) و رابطه آنها با مسؤولیت خارج از قرارداد و تعارض قوانین.....	۱۵
فصل دوم: توصیف مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین.....	۴۵
فصل سوم: مبانی مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین.....	۹۵
فصل چهارم: ارکان مسؤولیت خارج از قرارداد و رابطه آن با تعارض قوانین.....	۱۱۳
بخش دوم: بررسی تحلیلی نظریه‌های راجع به تعیین قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد.....	۱۴۱
مقدمه.....	۱۴۳
فصل پنجم: نظریه حکومت قانون مقرر دادگاه.....	۱۴۷
فصل ششم: نظریه تلفیقی (اجرای تلفیقی قانون مقرر دادگاه و قانون محل وقوع فعل زیان‌بار).....	۱۵۷
فصل هفتم: نظریه حکومت قانون محلی (محل وقوع فعل زیان‌بار در معنای اعم).....	۱۶۵
فصل هشتم: نظریه حکومت قانون منطبق با منافع دولت (نظریه منافع دولتی).....	۲۰۵
فصل نهم: نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد.....	۲۱۳
فصل دهم: قانون حاکم بر توصیف در نظریه «قانون محلی».....	۲۴۷
فصل یازدهم: بررسی قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در حقوق ایران.....	۲۵۳
بخش سوم: بررسی قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در کنوانسیون‌های مربوطه و در حقوق دریایی و هوایی.....	۲۶۳
مقدمه.....	۲۶۵
فصل دوازدهم: قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در قلمرو دریاهای آزاد و خشکی‌های آزاد.....	۲۶۷
فصل سیزدهم: حقوق قراردادی (کنوانسیون‌ها) در زمینه قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد.....	۲۸۷

۳۳۵	نتیجه
۳۳۲	«قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین»
۳۳۷	منابع

فهرست تفصیلی

سخن ناشر	۱
دیباچه	۳
مقدمه	۵
الف. بیان مسأله و اهمیت آن	۵
ب. محتویات کتاب	۸
بخش نخست: مفاهیم، مبانی و ارکان مسؤولیت خارج از قرارداد و رابطه آن با تعارض قوانین	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول: اقسام مسؤولیت (مفاهیم و معانی) و رابطه آنها با مسؤولیت خارج از قرارداد و تعارض قوانین	۱۵
۱. مسؤولیت اخلاقی	۱۶
۱-۱. مسؤولیت اخلاقی و رابطه آن با مسؤولیت خارج از قرارداد	۱۶
۲-۱. مسؤولیت اخلاقی و رابطه آن با تعارض قوانین	۱۷
۲. مسؤولیت حقوقی	۱۸
۱-۲. مسؤولیت کیفری	۱۸
۱-۱-۲. مسؤولیت کیفری و رابطه آن با مسؤولیت خارج از قرارداد	۱۸
۲-۱-۲. مسؤولیت کیفری و رابطه آن با تعارض قوانین	۱۹
۲-۲. مسؤولیت مدنی	۲۲
۱-۲-۲. مسؤولیت قراردادی	۲۴
اول. تعریف مسؤولیت قراردادی ومبنا و ماهیت آن	۲۴
دوم. قلمرو مسؤولیت قراردادی	۲۶
الف. وجود قرارداد صحیح میان زیان دیده و عامل زیان	۲۷
ب. رابطه سببیت بین خسارت و عدم اجرای قرارداد	۲۹
۲-۲-۲. مسؤولیت خارج از قرارداد	۲۹
اول. تعریف مسؤولیت خارج از قرارداد و مبنا و ماهیت آن	۲۹

د □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

- ۳۱..... دوم. قلمرو مسؤولیت خارج از قرارداد..... ۳۱
- الف. حقوق فرانسه..... ۳۱
- ب. حقوق ایران..... ۳۵
- سوم. اقسام مسؤولیت‌های خارج از قرارداد به اعتبار فاعل موجد خسارت..... ۳۶
- الف. مسؤولیت قهری ناشی از عمل شخص..... ۳۷
- ب. مسؤولیت قهری ناشی از عمل غیر..... ۳۷
- ج. مسؤولیت قهری ناشی از اثر شیء و یا حیوان..... ۳۸
- یادداشت‌ها..... ۴۰
- پی‌نوشت‌ها..... ۴۱
- فصل دوم: توصیف مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین..... ۴۵**
۱. مفهوم تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد..... ۴۵
- ۱-۱. قواعد حل تعارض..... ۴۶
- ۲-۱. قواعد مادی یا قواعد اساسی یا قواعد ماهوی..... ۴۷
۲. توصیف..... ۴۷
- ۱-۲. مفهوم توصیف و دسته‌های ارتباط..... ۴۷
- ۲-۲. قانون حاکم بر توصیف مسؤولیت مدنی..... ۵۰
- ۲-۲-۱. توصیف به موجب قانون مقر دادگاه..... ۵۰
- ۲-۲-۲. توصیف به موجب قانون سبب..... ۵۲
- ۳-۲. توصیف برخی مصداق‌های مشتبه بین مسؤولیت قراردادی و مسؤولیت قهری در تعارض قوانین..... ۵۶
- ۲-۳-۲. ۱. توصیف مسؤولیت ناشی از نقص اطلاعات درباره استعمال مبیع..... ۵۶
- ۲-۳-۲. ۲. توصیف مسؤولیت ناشی از حمل و نقل اشیاء و اشخاص..... ۶۰
- اول. حمل و نقل زمینی توسط وسایل نقلیه موتوری..... ۶۰
- الف. حمل و نقل زمینی غیرریلی (جاده‌ای)..... ۶۰
- ب. حمل و نقل زمینی ریلی..... ۶۵
- دوم. حمل و نقل هوایی..... ۶۵
- ۴-۲. وحدت یا تعدد دسته ارتباط مسؤولیت قراردادی و مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین..... ۶۶
- ۲-۴-۱. وحدت دسته ارتباط مسؤولیت قراردادی و مسؤولیت خارج از قرارداد..... ۶۷
- اول. دلایل وحدت مبنا در دو مسؤولیت..... ۶۷
- دوم. دلایل یگانگی مفهوم خطا (تقصیر) در دو مسؤولیت..... ۶۸
- سوم. دلایل وحدت نحوه اثبات خطا (تقصیر) در دو مسؤولیت..... ۶۹
- ۲-۴-۲. تعدد دسته ارتباط مسؤولیت قراردادی و مسؤولیت خارج از قرارداد..... ۷۰
- اول. دلایل تعدد مبنا در دو مسؤولیت..... ۷۰
- دوم. دلایل تفاوت مفهوم خطا (تقصیر) در دو مسؤولیت..... ۷۱
- ۲-۴-۳. نتیجه بحث..... ۷۳
- ۵-۲. آثار عملی تفکیک بین دسته ارتباط مسؤولیت قراردادی و دسته ارتباط مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین..... ۷۴

فهرست تفصیلی □ ۵

۷۵.....	۲-۵-۱. فعل واحد موجد دو نوع مسؤولیت.....
	اول. مواردی که فعل واحد نسبت به یک شخص مسؤولیت قراردادی و نسبت به شخص دیگر
۷۵.....	مسؤولیت قهری ایجاد می کند.....
	دوم. مواردی که فعل واحد نسبت به یک شخص هر دو نوع مسؤولیت قراردادی و غیرقراردادی را
۷۶.....	به وجود می آورد.....
۸۰.....	۲-۵-۲. قرارداد یا شرط عدم مسؤولیت در مسؤولیت خارج از قرارداد[۸] در تعارض قوانین.....
۱۱۷.....	یادداشت ها.....
۹۰.....	پی نوشت ها.....
۹۵.....	فصل سوم: مبانی مسؤولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین.....
۹۶.....	۱. نظریه تقصیر.....
۹۶.....	۱-۱. مفاد نظریه تقصیر و ایرادات وارد بر آن.....
۹۸.....	۲-۱. نظریه تقصیر در تعارض قوانین.....
۱۰۲.....	۲. نظریه خطر.....
۱۰۲.....	۱-۲. مفاد نظریه خطر.....
۱۰۴.....	۲-۲. نظریه خطر در تعارض قوانین.....
۱۰۶.....	۳. نظریه تضمین حق.....
۱۰۶.....	۱-۳. مفاد نظریه تضمین حق و ایرادات وارد بر آن.....
۱۰۷.....	۲-۳. نظریه تضمین حق در تعارض قوانین.....
۱۰۹.....	یادداشت ها.....
۱۱۱.....	پی نوشت ها.....
۱۱۳.....	فصل چهارم: ارکان مسؤولیت خارج از قرارداد و رابطه آن با تعارض قوانین.....
۱۱۳.....	۱. فعل زیان بار.....
۱۱۳.....	۱-۱. کلیات راجع به فعل زیان بار.....
۱۱۶.....	۲-۱. فعل زیان بار در تعارض قوانین راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد.....
۱۱۶.....	۱-۲-۱. مفهوم فعل زیان بار در تعارض قوانین.....
۱۱۸.....	۲-۲-۱. نامشروع بودن فعل زیان بار در تعارض قوانین.....
۱۲۱.....	۳-۲-۱. قابلیت انتساب مسؤولیت به فاعل از جهت اهلیت مسؤولیت در تعارض قوانین.....
۱۲۲.....	۲. وجود ضرر (تحقق خسارت).....
۱۲۲.....	۱-۲. کلیات راجع به ضرر (خسارت).....
۱۲۵.....	۲-۲. بررسی ضرر در تعارض قوانین راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد.....
۱۳۱.....	۳. رابطه سببیت.....
۱۳۲.....	۱-۳. کلیات راجع به رابطه سببیت در مسؤولیت خارج از قرارداد.....
۱۳۴.....	۲-۳. رابطه سببیت در تعارض قوانین راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد.....
۱۳۷.....	یادداشت ها.....
۱۳۹.....	پی نوشت ها.....

و □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

بخش دوم: بررسی تحلیلی نظریه‌های راجع به تعیین قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد.....	۱۴۱
مقدمه.....	۱۴۳
پی‌نوشت‌ها.....	۱۴۶
فصل پنجم: نظریه حکومت قانون مقر دادگاه.....	۱۴۷
۱. مفاد نظریه قانون مقر دادگاه.....	۱۴۷
۲. دلایل اثباتی نظریه قانون مقر دادگاه.....	۱۴۸
۳. ایرادات وارد بر نظریه قانون مقر دادگاه.....	۱۵۰
یادداشت‌ها.....	۱۵۴
پی‌نوشت‌ها.....	۱۵۵
فصل ششم: نظریه تلفیقی (اجرای تلفیقی قانون مقر دادگاه و قانون محل وقوع فعل زیان‌بار).....	۱۵۷
۱. مفاد نظریه تلفیقی.....	۱۵۷
۱-۱. قاعده انگلیسی «تجانس (همانندی)».....	۱۵۸
۲-۱. قاعده آلمانی "vorbehaltsklausel".....	۱۶۰
۲. ایرادات وارد بر نظریه تلفیقی.....	۱۶۱
یادداشت‌ها.....	۱۶۳
پی‌نوشت‌ها.....	۱۶۴
فصل هفتم: نظریه حکومت قانون محلی (محل وقوع فعل زیان‌بار در معنای اعم).....	۱۶۵
۱. نظریه حکومت قانون محل وقوع مادی فعل زیان‌بار (محل وقوع فعل زیان‌بار در معنای اخص).....	۱۶۶
۱-۱. مفاد نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان‌بار (محل وقوع فعل زیان‌بار در معنای اخص).....	۱۶۶
۲-۱. دلایل اثباتی نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان‌بار.....	۱۶۷
۳-۱. ایرادات وارد بر نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان‌بار.....	۱۷۳
۴-۱. نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان‌بار در حقوق تطبیقی.....	۱۷۵
۱-۴-۱. حقوق برخی از کشورها.....	۱۷۵
۲-۴-۱. حقوق فرانسه.....	۱۷۶
۲. نظریه حکومت قانون محل تحقق خسارت.....	۱۷۸
۱-۲. مفاد نظریه قانون محل تحقق خسارت.....	۱۷۹
۲-۲. دلایل اثباتی نظریه قانون محل تحقق خسارت.....	۱۷۹
۳-۲. ایرادات وارد بر نظریه قانون محل تحقق خسارت.....	۱۸۱
۴-۲. نظریه قانون محل تحقق خسارت در حقوق تطبیقی.....	۱۸۶
۱-۴-۲. حقوق برخی از کشورها.....	۱۸۶
۲-۴-۲. حقوق فرانسه.....	۱۸۸
۳. نظریه جمع قانون محل وقوع فعل زیان‌بار و محل وقوع خسارت.....	۱۹۴
۱-۳. سیستم جمع به معنای خاص.....	۱۹۶
۲-۳. سیستم جمع انتخابی.....	۱۹۶
۱-۲-۳. مزایای سیستم جمع انتخابی.....	۱۹۷

فهرست تفصیلی □ ز

۱۹۷.....	۲-۲-۳. معایب سیستم جمع انتخابی.....
۲۰۰.....	یادداشت‌ها.....
۲۰۲.....	پی‌نوشت‌ها.....
۲۰۵.....	فصل هشتم: نظریه حکومت قانون منطبق با منافع دولت (نظریه منافع دولتی).....
۲۰۵.....	۱. مفاد نظریه منافع دولتی.....
۲۰۷.....	۲. نظریه منافع دولتی در حقوق تطبیقی.....
۲۱۰.....	۳. مقایسه نظریه منافع دولتی با نظریه نفع اجتماعی «پیه».....
۲۱۱.....	۴. ایرادات وارد بر نظریه منافع دولتی.....
۲۱۱.....	یادداشت‌ها.....
۲۱۲.....	پی‌نوشت‌ها.....
۲۱۳.....	فصل نهم: نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد.....
۲۱۴.....	۱. مفاد نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد.....
۲۱۸.....	۲. دلایل اثباتی نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد.....
۲۲۲.....	۳. ایرادات وارد بر نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد.....
۲۲۴.....	۴. نظریه قانون مناسب مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد در حقوق تطبیقی.....
۲۲۴.....	۱-۴. نظریه قانون مناسب در حقوق برخی از کشورها.....
۲۲۸.....	۲-۴. نظریه قانون مناسب در حقوق فرانسه.....
۲۳۴.....	۳-۴-۱. بررسی تحلیلی رأی ۱۱ مه ۱۹۹۹ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه.....
۲۳۴.....	بند اول. شرح موضوع (جهت موضوعی دعوا).....
۲۳۵.....	بند دوم. جهت حکمی دعوا.....
۲۳۵.....	الف) استدلال دادگاه استان در انتخاب قانون انگلیس به عنوان قانون صلاحیت‌دار.....
۲۳۶.....	ب) استدلال دیوان کشور در انتخاب قانون انگلیس به عنوان قانون صلاحیت‌دار.....
۲۳۷.....	۳-۴-۲. بررسی تحلیلی رأی مورخ ۵ مارس ۲۰۰۲ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه.....
۲۳۹.....	۳-۴-۳. بررسی تحلیلی رأی ۲۷ مارس ۲۰۰۷ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه.....
۲۳۹.....	بند اول. شرح موضوع (جهت موضوعی دعوا).....
۲۴۰.....	بند دوم. بررسی جهت حکمی رأی دیوان کشور.....
۲۴۱.....	۳-۴-۴. نتیجه بحث در حقوق فرانسه.....
۲۴۳.....	یادداشت‌ها.....
۲۴۵.....	پی‌نوشت‌ها.....
۲۴۷.....	فصل دهم: قانون حاکم بر توصیف در نظریه «قانون محلی».....
۲۴۸.....	۱. مسأله تعیین محل واقعه زیان‌بار و در نتیجه تعیین قانون آن محل یک مسأله ارتباطی است.....
۲۴۹.....	۲. مسأله تعیین محل واقعه زیان‌بار و در نتیجه تعیین قانون آن محل یک مسأله توصیف فرعی است.....
۲۴۹.....	۳. مسأله تعیین محل واقعه زیان‌بار و در نتیجه تعیین قانون آن محل یک مسأله توصیف واقعی است.....

ح □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

است.....	۲۵۰
یادداشت‌ها.....	۲۵۲
پی‌نوشت‌ها.....	۲۵۲
فصل یازدهم: بررسی قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در حقوق ایران.....	۲۵۳
۱. قانون حاکم بر واقعه زیان‌بار روی داده در قلمرو ایران با وجود عامل ارتباط بین‌المللی.....	۲۵۵
۲. قانون حاکم بر فعل زیان‌بار و خسارات روی داده در خارج از قلمرو ایران با وجود عامل ارتباط بین‌المللی.....	۲۵۷
پی‌نوشت‌ها.....	۲۶۲
بخش سوم: بررسی قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در کنوانسیون‌های مربوطه و در حقوق دریایی و هوایی.....	۲۶۳
مقدمه.....	۲۶۵
فصل دوازدهم: قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در قلمرو دریاهای آزاد و خشکی‌های آزاد.....	۲۶۷
۱. قانون حاکم بر خسارات ناشی از تصادم دریایی یا هوایی در آبها و سرزمین‌های آزاد.....	۲۶۸
۱-۱. تئوری حقوق عام دریایی.....	۲۷۰
۲-۱. تئوری قانون مقر دادگاه.....	۲۷۳
۳-۱. تئوری قانون پرچم.....	۲۷۵
۱-۳-۱. اجرای قوانین چند پرچم.....	۲۷۶
۲-۳-۱. اجرای قانون یک پرچم.....	۲۷۶
اول. ترجیح قانون پرچم کشتی یا هواپیمای زیان‌دیده.....	۲۷۶
دوم. ترجیح قانون پرچم کشتی یا هواپیمای عامل زیان.....	۲۷۷
۴-۱. سیستم پیشنهادی.....	۲۷۹
۲. قانون حاکم بر خسارات ناشی از وقایع حقوقی ارتكابی در داخل کشتی یا هواپیما در دریای آزاد یا بر فراز سرزمین‌های آزاد.....	۲۸۰
۱-۲. نظریه قانون مقر دادگاه.....	۲۸۱
۲-۲. نظریه قانون پرچم.....	۲۸۲
یادداشت‌ها.....	۲۸۳
پی‌نوشت‌ها.....	۲۸۶
فصل سیزدهم: حقوق قراردادی (کنوانسیون‌ها) در زمینه قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد.....	۲۸۷
۱. بررسی کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه راجع به قانون حاکم بر [مسؤولیت] ناشی از حوادث رانندگی جاده‌ای.....	۲۸۸
۱-۱. قلمرو اجرایی کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه.....	۲۸۸
۲-۱. قواعد حل تعارض در کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه.....	۲۹۱
۳-۱. ارزیابی کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه.....	۲۹۴
۲. بررسی کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه در خصوص قانون حاکم بر مسؤولیت ناشی از تولیدات.....	۲۹۵

فهرست تفصیلی □ ط

۲۹۶	۱-۲. قلمرو اجرایی کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه.....
۳۰۲	۲-۲. قواعد حل تعارض در کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه.....
۳۰۳	۳-۲. ارزیابی کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه.....
۳۰۴	۳. مقررات شماره ۸۶۴/۲۰۰۷ پارلمان و شورای اروپایی (اتحادیه اروپایی) مورخ ۱۱ ژوئیه ۲۰۰۷ در خصوص قانون حاکم بر تعهدات (مسئولیت‌های) خارج از قرارداد (مقررات روم ۲).....
۳۰۵	۱-۳. قلمرو اجرایی مقررات روم ۲.....
۳۰۷	۲-۳. قواعد حل تعارض در مقررات روم ۲.....
۳۰۷	۳-۲-۱. قواعد حل تعارض مبتنی بر عوامل ارتباط مادی در مقررات روم ۲.....
۳۰۸	اول. قاعده عمومی حل تعارض در مقررات روم ۲.....
۳۱۰	دوم. قواعد اختصاصی حل تعارض در مقررات روم ۲.....
۳۱۵	۳-۲-۲. قواعد حل تعارض مبتنی بر عامل ارتباط ذهنی (غیر مادی) در مقررات روم ۲.....
۳۱۸	۳-۳. ارزیابی مقررات روم ۲.....
۳۲۱	یادداشت‌ها.....
۳۲۳	پی‌نوشت‌ها.....

نتیجه ۳۲۵

۳۳۲	«قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین».....
۳۳۲	بخش اول - قواعد عمومی.....
۳۳۳	بخش دوم. قواعد اختصاصی.....
۳۳۳	فصل اول. مسئولیت ناشی از تولید.....
۳۳۳	فصل دوم. مسئولیت ناشی از رقابت مکارانه.....
۳۳۳	ماده ۷. بارعایت مواد ۱ و ۲ این قانون.....
۳۳۴	فصل سوم. مسئولیت ناشی از لطمه به شخصیت انسان.....
۳۳۴	ماده ۸- بارعایت ماده ۱ این قانون.....
۳۳۴	فصل چهارم. مسئولیت ناشی از داراشدن ناعادلانه.....

منابع ۳۳۷

۳۳۷	الف . منابع فارسی.....
۳۳۷	الف-۱. کتابهای فارسی.....
۳۳۹	الف-۲. مقالات فارسی و پایان‌نامه.....
۳۳۹	ب . منابع عربی.....
۳۴۰	ج. منابع فرانسه.....
۳۴۰	ج-۱. کتابهای فرانسه.....
۳۴۱	ج-۲. مقالات فرانسه.....
۳۴۳	د. منابع انگلیسی.....
۳۴۳	د-۱. کتابهای انگلیسی.....
۳۴۳	د-۲. مقالات انگلیسی.....

ی □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

هـ منابع / اینترنتی ۳۴۴

پیوست‌ها ۳۴۷

- پیوست شماره (۱): متن مواد ۱۳۷۰ الی ۱۳۸۶ قانون مدنی فرانسه ۳۴۸
- پیوست شماره (۲): رأی ۲۵ مه ۱۹۴۸ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۵۱
- پیوست شماره (۳): رأی ۸ فوریه ۱۹۸۳ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۵۳
- پیوست شماره (۴): رأی ۱۱ مه شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۵۸
- پیوست شماره (۵): رأی ۵ مارس ۲۰۰۲ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۶۰
- پیوست شماره (۶): رأی ۲۸ اکتبر ۲۰۰۳ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۶۱
- پیوست شماره (۷): رأی ۲۷ مارس ۲۰۰۷ شعبه اول مدنی دیوان کشور فرانسه ۳۶۳
- پیوست شماره (۸): کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه در خصوص قانون حاکم بر [مسؤولیت] ناشی از حوادث رانندگی جاده‌ای ۳۶۷
- پیوست شماره (۹): کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه در خصوص قانون حاکم بر مسؤولیت ناشی از تولیدات ۳۷۴
- پیوست شماره (۱۰): مقررات شماره ۸۶۴/۲۰۰۷ پارلمان و شورای اروپایی (اتحادیه اروپا) مورخ ۱۱ ژوئیه ۲۰۰۷ در خصوص قانون حاکم بر تعهدات (مسؤولیت‌های) خارج از قرارداد (مقررات روم ۲) ۳۸۰

نشانه‌های اختصاری

ج.	جلد
چ.	چاپ
س.	سال
ش.	شماره
ص.	صفحه
صص.	صفحات
ق.م.	قانون مدنی
ق.م.ا.	قانون مجازات اسلامی
ق.آ.د.م.	قانون آیین دادرسی مدنی
ق.آ.د.ک.	قانون آیین دادرسی کیفری
ق.ت.	قانون تجارت

Abréviations

éd	édition	(به فرانسه: چاپ)
ed	edition	(به انگلیسی: چاپ)
et suiv	et suivant	(و بعد)
op.cit	opera citato	(کتاب یاد شده، همان)
loc.cit		(همان جا)
Ibid	Ibidem	(پیشین)
Précité		(همان، مذکور)
p.	page	(صفحه)
pp.	pages	(صفحات)
et seq		(در متون انگلیسی: و بعد)
T.		(جلد)
Vol		(جلد)
Art.	article	(ماده قانونی)
C.civ	Code civil	(قانون مدنی)
Cass. ..	arrêt de la cour de cassation	(رأی دیوان عالی کشور)
Ch.civ	chambre civile	(شعبه مدنی)
Ch.soc	chambre sociale	(شعبه اجتماعی)
CA.	arrêt de la cour d'appel	(رأی دادگاه تجدید نظر)
Conv.la.Hay	Convention de la Hay	(کنوانسیون لاهه)

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم، سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند. از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به

۲ □ تعارض قوانین در مسؤلیت خارج از قرارداد

این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلیعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند- درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام

دباجه

در دورانی که افراد بیشتر در چهاردیواری کشور خود محصور بودند مسأله تعارض قوانین به ندرت مطرح می‌شد اما همین‌که امکان گسترش روابط خصوصی افراد در زندگی بین‌المللی به وجود آمد تعارض قوانین نیز گسترش یافت. یکی از موضوعاتی که در دوران کنونی در اثر توسعه ماشینیسیم و پیشرفت جوامع صنعتی، تعارض قوانین راجع به آن به وجود آمده و در حال افزایش است مسأله تعارض قوانین راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد است. زیرا تحول و توسعه چشمگیر صنایع و تکنولوژی و افزایش روابط بین‌المللی افراد، افزایش خسارات و طرح دعاوی بین‌المللی مسؤولیت خارج از قرارداد را به دنبال داشته که متعاقباً حل تعارض قوانین راجع به آن اهمیت خاصی یافته است. بنابراین تعارض قوانین که مهم‌ترین بخش از مباحث حقوق بین‌الملل خصوصی را تشکیل می‌دهد و مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد نیز که یکی از مباحث مهم حقوق مدنی است اهمیت تألیف حاضر را دوچندان می‌سازد.

اگرچه حقوق بین‌الملل خصوصی در حقوق ایران از لحاظ قدمت با حقوق مدنی برابری می‌کند لیکن این رشته از حقوق در نظام حقوقی ایران توسعه نیافته و تألیفات موجود در این رشته اندک است. همچنین در قواعد حل تعارض موجود در قانون مدنی ایران قاعده حل تعارضی را به صراحت راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد نمی‌توان یافت. این مشکل با مراجعه به رویه قضایی نیز حل نمی‌شود و رویه قضایی ایران در

۴ □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

قلمرو مذکور از فقر رنج می‌برد. اما نظر به اینکه حقوق بین‌الملل خصوصی ایران متأثر از حقوق بین‌الملل خصوصی فرانسه بوده و حقوق این کشور مشحون از رویه قضایی راجع به موضوع مورد بحث و همچنین تفسیر و نقد رویه قضایی توسط حقوقدانان برجسته فرانسه در مجله‌های معتبر تخصصی حقوق بین‌الملل خصوصی می‌باشد لذا بررسی تطبیقی موضوع با حقوق فرانسه قطعاً می‌تواند راهگشای مسأله تعارض قوانین راجع به مسؤولیت خارج از قرارداد در ایران باشد.

کتاب حاضر تألیف دکتر مهدی عاشوری از کتاب‌های سودمندی است که در این زمینه با عنوانی نو به رشته تحریر درآمده و یکی از ویژگی‌های آن، بهره‌گیری گسترده از حقوق تطبیقی و به عبارتی از تجارب کشورهای دیگر خصوصاً کشور فرانسه همراه با ذکر و تحلیل پرونده‌های عملی بسیاری در هر مورد است. متن کتاب نثری ساده و روان دارد و به خصوص اهمیت این امر در قسمت‌هایی از آن که مأخوذ از حقوق خارجی است نمایان‌تر می‌گردد. زیرا در تألیفات تطبیقی نکته مهم این است که در وهله اول، مؤلف، متون خارجی مورد نظر را خوب بفهمد و در وهله دوم در برگرداندن آن به زبان فارسی به گونه‌ای عمل کند که خواننده نیز منظور را به راحتی دریابد. کتاب حاضر ویژگی مذکور را دارد و لذا مطالعه این کتاب سودمند خصوصاً به دانش پژوهان رشته حقوق خصوصی و حقوق بین‌الملل در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری توصیه می‌شود.

بهمن ماه ۱۳۸۹ شمسی - دکتر نجاد علی الماسی
استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

مقدمه

الف. بیان مسأله و اهمیت آن

در دنیای کنونی، روابط بین کشورها و اتباع آنها به اندازه‌ای گسترش یافته است که برای هیچ ملتی میسر نیست در چهار دیواری سرزمین خود محصور بماند. پیشرفت و توسعه صنایع و تکنولوژی و بالتبع تجارت بین‌الملل و نقل و انتقال افراد از کشوری به کشور دیگر با توجه به وجود عامل ارتباط بین‌المللی در آنها مسائل بین‌المللی بیشماری را مطرح می‌سازد که برای حل آنها باید از قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی و فن تطبیق و مقایسه قوانین و رویه قضایی کشورها استفاده نمود. یکی از این مسائل، مسأله قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین است. زیرا از یک سو در زمینه مسئولیت مدنی خارج از قرارداد، مانند بسیاری از موضوعات حقوقی دیگر، مقررات متحدالشکل بین‌المللی وجود ندارد و از سوی دیگر با توجه به اینکه مبنای مسئولیت مدنی خارج از قرارداد در حقوق کشورهای مختلف با هم متفاوت است و حسب مورد مبتنی بر نظریه‌های تقصیر، خطر و تضمین حق می‌باشد لذا شاهد اختلاف بین قواعد و مقررات ماهوی داخلی کشورها در این زمینه نیز می‌باشیم. به عنوان مثال مسأله‌ای از موضوعات مسئولیت خارج از قرارداد که در حقوق یک کشور قابل جبران خسارت شناخته شده، ممکن است در کشور دیگری حق جبران خسارت در آن مسأله برای خواهان، لحاظ نشده باشد. بنابراین بحث از قانون حاکم در تعارض قوانین راجع

۶ □ تعارض قوانین در مسؤولیت خارج از قرارداد

به مسؤولیت خارج از قرارداد و اینکه مسأله تابع قانون کدام کشور باشد به دلیل وجود اختلافات ماهوی بین قوانین داخلی کشورها، حائز اهمیت است. زیرا بر حسب اینکه مسأله تابع قانون این یا آن کشور گردد حکم مسأله متفاوت خواهد شد.

امروزه در برخی از کشورها از جمله سوئیس، انگلیس، هلند و بسیاری دیگر از کشورها قوانین و مقررات مربوط به تعارض قوانین راجع به مسؤولیت‌های خارج از قرار داد (قواعد حل تعارض مربوط به هر یک از موضوعات خاص مسؤولیت خارج از قرارداد) به روشنی و با صراحت قابل توجهی تدوین شده و جای هیچ‌گونه مجالی برای اجتهاد و تفسیرهای گوناگون در مورد دعاوی بین‌المللی در این زمینه و حدوث اختلاف باقی نگذاشته‌اند. وجود چنین قواعدی در قوانین مربوط به حقوق بین‌الملل خصوصی هر کشور، از جمله مواردی است که به اعتبار و اعتماد تجاری و اقتصادی آن کشور در نزد بیگانگانی می‌افزاید که روابط و مناسباتی با آن کشور دارند و یا خواهند داشت.

در حقوق ایران، علی‌رغم اینکه قانونگذار برای دسته‌های گوناگون ارتباط از جمله مسؤولیت‌های قراردادی به وضع قواعد حل تعارض پرداخته است، لیکن در زمینه مسؤولیت‌های خارج از قرارداد، قانونگذار ایران ساکت است و رویه قضایی نیز در این رابطه وجود ندارد. تأثیر این سکوت قانونگذار زمانی نمایان می‌شود که در جامعه آینده ایران که لاجرم گسترش روابط اقتصادی و تجاری بین‌المللی را به دنبال خواهد داشت که خود مستلزم ارتباطات بین‌المللی اشخاص با یکدیگر و رفت و آمدهای بین‌المللی متعدد می‌باشد و از تبعات آن حدوث خسارات غیرقراردادی ناشی از این روابط است، در صورت طرح دعوی مسؤولیت خارج از قرارداد در دادگاه ایران که دارای عنصر بین‌المللی باشد، قاضی ایرانی در پرونده مطروحه، به دلیل فقدان قاعده حل تعارض مربوطه، درخواهد ماند که کدام قانون را باید اعمال نماید و با توجه به تکلیف قانونی در رسیدگی و صدور رأی در پرونده، وی مجبور است که با تفسیر موسع از ماده ۵ قانون مدنی که بیانگر اصل سرزمینی بودن قوانین است و روح حاکم بر قانون مدنی به حل مسأله پرداخته و قانون حاکم بر دعوا را تعیین و اعمال نماید.

این ابهام و تقیصه در حقوق ایران نسبت به مسأله قانون حاکم بر مسؤولیت خارج

از قرارداد، از اعتماد تجار و جهانگردان و دیگر بیگانگانی که به هر دلیلی با این کشور روابطی داشته و یا قصد روابطی دارند می‌کاهد و کاملاً تأثیرات منفی بر پیشرفت اقتصادی کشور خواهد گذارد. در حالی که در حقوق فرانسه، علی‌رغم سکوت قانونگذار در وضع قاعده حل تعارض راجع به مسئولیت خارج از قرارداد، رویه قضایی، این سکوت و نقصان را برطرف نموده و رویه قضایی این کشور مشحون از آراء متعدد در این زمینه می‌باشد.

بنابراین مسأله تعیین قانون حاکم بر مسئولیت‌های خارج از قرارداد در تعارض قوانین نه تنها از لحاظ نظری موضوعی در خور توجه است، از لحاظ عملی نیز حائز اهمیت بسیار می‌باشد.

در خصوص پیشینه این بحث لازم به ذکر است که اگرچه تعیین قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد تا قبل از اواخر قرن نوزدهم میلادی در حقوق کشورهای اروپایی و آمریکایی که پیشرو در این زمینه می‌باشند مورد توجه قرار نگرفته بود، لیکن بعد از این تاریخ مسأله مذکور در تعارض قوانین، به یک عنوان خاص تبدیل شده است. بخصوص در ایالات متحده آمریکا، به دلیل تعدد ایالات در یک کشور و وجود قانون اختصاصی هر ایالت و کثرت ارتباطات بین ایالت‌ها، مسأله تعارض قوانین راجع به مسئولیت‌های خارج از قرارداد بسیار در دادگاه‌ها مطرح و مورد بررسی واقع شده است. در قرن بیستم، افزایش چشم‌گیر تکنولوژی، مسائل بسیار زیادی از مسئولیت بین‌المللی خارج از قرارداد را مطرح نمود و مجال بحث و اظهار نظرهای فراوانی را در حقوق کشورهای مذکور پدید آورد.

در خصوص عنوان انتخابی این کتاب، به‌طور خاص یک کتاب در فرانسه توسط حقوق‌دان بزرگ فرانسوی «پیربورل» - با عنوان: "les conflits de lois en matière d'obligations extracontractuelles" تألیف شده و به‌طور پراکنده و بسیار مختصر نیز معدودی از حقوق‌دانان این کشور، موضوع مذکور را در کتابهای حقوق بین‌الملل خصوصی مطرح نموده‌اند و مقالاتی نیز در این زمینه نگاشته شده است.

در حقوق ایران نیز مسأله قانون حاکم بر تعهدهای خارج از قرارداد، در جلد دوم

۸ □ تعارض قوانین در مسؤلیت خارج از قرارداد

از کتاب حقوق بین‌الملل خصوصی دکتر محمود سلجوقی به اجمال و تنها در چند صفحه بیان شده است. دو پایان‌نامه نیز در این زمینه در مقطع کارشناسی ارشد به راهنمایی استاد محترم، جناب آقای دکتر نجاد علی‌الماسی به رشته تحریر درآمده که منشأ نگارش سه مقاله توسط تدوین‌کنندگان آنها واقع شده است و برگرفته از مطالب مندرج در پایان‌نامه‌های مذکور می‌باشد. لیکن علی‌رغم تلاش قابل تقدیر تدوین‌کنندگان آنها، باز هم بسیاری از مسائل مهم مربوط به موضوع مورد بحث، از جمله آخرین و جدیدترین رویه قضایی فرانسه در این خصوص و بررسی دقیق و تحلیلی کنوانسیونهای ۱۹۷۱ و ۱۹۷۳ لاهه به ترتیب در مورد قانون حاکم بر مسؤلیت ناشی از حوادث رانندگی جاده‌ای و قانون حاکم بر مسؤلیت ناشی از محصولات تولیدی و خصوصاً مقررات روم ۲ مصوب ۲۰۰۷ اتحادیه اروپا ناگفته مانده است.

بنابراین مهم‌ترین هدف در تألیف حاضر از یک‌سو، تدوین اثری جدید در موضوع تعارض قوانین به صورت تطبیقی و تحلیلی جهت استفاده دانش‌پژوهان مقاطع تحصیلی تکمیلی است که قطعاً می‌تواند تا حدودی خلأ ناشی از کمبود منابع و متون تحقیقی در این زمینه را جبران نماید و از سوی دیگر ارائه پیشنهادی کاربردی برای محاکم داخلی در هنگام مواجه شدن با مسأله تعارض قوانین راجع به مسؤلیت خارج از قرارداد است و همچنین ارائه مطالبی ضروری که نه تنها بتواند توجیه‌کننده ضرورت تصویب قواعد حل تعارض مربوط به مسؤلیت‌های خارج از قرارداد باشد بلکه راهنمای ارزنده‌ای نیز برای قوه قانونگذاری به هنگام وضع قواعد مذکور قرار گیرد. به همین جهت در پایان کتاب در انتهای نتیجه مباحث، قانون پیشنهادی مؤلف با عنوان «قانون حاکم بر مسؤلیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین» مشتمل بر ۹ ماده ارائه شده است.

ب. محتویات کتاب

در این کتاب سعی شده است سؤال‌های اساسی و کلی زیر مورد بررسی تحلیلی قرار گرفته و نظریه‌های ارائه شده در خصوص آنها نیز به دقت بررسی و ارزیابی شوند و در نهایت نظریه مورد قبول از آنها استخراج گردد. سؤالات مذکور عبارتند از:

۱- رابطه مسئولیت خارج از قرار داد (اعم از مبانی و ارکان آن) با تعارض قوانین چیست؟

۲- قانون حاکم و قابل اجرا بر مسئولیت‌های خارج از قرارداد کدام قانون است؟

۳- آیا می‌توان یک قانون و به عبارتی یک قاعده حل تعارض را به‌طور عام و کلی و به عنوان یک قاعده عمومی حل تعارض برای تمام موضوعات مسئولیت خارج از قرارداد اعمال نمود یا اینکه موضوعات مذکور، حسب مورد، قواعد حل تعارض مخصوص به خود را می‌طلبند؟

۴- آیا اجماع جهانی و بین‌المللی در خصوص قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین وجود دارد؟

با توجه به اهمیت انکارناپذیر حقوق تطبیقی در مطالعات حقوقی، در کتاب حاضر نیز تأکید خاص بر حقوق ایران و فرانسه به‌طور تطبیقی بوده است. اما در بسیاری از قسمت‌های آن، از موضع حقوق کشورهای دیگری (اعم از قوانین و رویه قضایی آنها) نیز سخن به میان آمده است.

مطالب این کتاب مشتمل بر سه بخش است. در بخش اول که به کلیات مسئولیت خارج از قرارداد و رابطه آن با تعارض قوانین اختصاص دارد چهار فصل دیده می‌شود. در فصل اول آن اقسام مسئولیت و رابطه آنها با مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین مورد بررسی واقع شده است. در فصل دوم، مفهوم و آثار توصیف مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین موضوع تحلیل قرار گرفته است. در فصل‌های سوم و چهارم بخش مذکور نیز به ترتیب مبانی و ارکان مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین بررسی شده است.

بخش دوم کتاب که بخش اصلی تخصصی آن است، به بررسی تحلیلی دیدگاه‌های حقوقی موجود در زمینه قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین و بررسی موضع حقوق ایران و فرانسه و برخی دیگر از کشورها در این خصوص پرداخته شده است، که مشتمل بر هفت فصل می‌باشد. پنج فصل آن اختصاص به بیان نظریه‌های مذکور دارد. با توجه به اینکه از میان نظریه‌های یادشده، در نظریه «حکومت

قانون محلی»، در رابطه با تعیین محل وقوع واقعه زیان‌بار اختلاف نظر وجود دارد، لذا ششمین فصل از بخش دوم (فصل دهم کتاب) به بررسی قانون حاکم بر توصیف در نظریه قانون محلی اختصاص داده شده و در آخرین فصل از بخش دوم (فصل یازدهم کتاب) نیز موضع حقوق ایران در زمینه موضوع کتاب حاضر بیان شده است.

در بخش سوم کتاب نیز در ضمن دو فصل به بررسی قانون حاکم بر مسؤولیت خارج از قرارداد در کنوانسیون‌های مربوطه و در حقوق دریایی و هوایی پرداخته شده است. نخستین فصل آن مربوط به تعیین قانون حاکم بر موضوع مورد بحث در حقوق دریایی و هوایی در قلمرو مکانهای عاری از حکومت هر گونه قانونی می‌باشد و نظریه‌های مطروحه در این زمینه به بحث و بررسی گذاشته شده است. دومین فصل از بخش سوم نیز اختصاص به بررسی حقوق کنوانسیونی دارد، که در آن به‌طور خاص به بررسی تحلیلی و ارزیابی کنوانسیون ۴ مه ۱۹۷۱ لاهه راجع به قانون حاکم بر مسؤولیت ناشی از حوادث رانندگی جاده‌ای و کنوانسیون ۲ اکتبر ۱۹۷۳ لاهه راجع به قانون حاکم بر مسؤولیت ناشی از تولیدات و مقررات روم ۲ مصوب ۲۰۰۷ اتحادیه اروپا پرداخته‌ایم.

امید است این اثر و تلاش انجام یافته در آن، بتواند به عنوان منبع مورد قبول و قابل استفاده‌ای در زمره منابع حقوق بین‌المللی خصوصی کشورمان قرار گیرد. لیکن نویسنده از صاحب نظران ارجمند انتظار تذکر نواقص کتاب را دارد، باشد که در چاپ‌های آتی نواقص به محاسن بدل گردد.

دکتر مهدی عاشوری

زمستان ۱۳۸۹

Dr_mehdiashouri@yahoo.com

بخش تحت:

مغایم، مبانی و ارکان مسؤلیت خارج از قرارداد و رابطہ آن

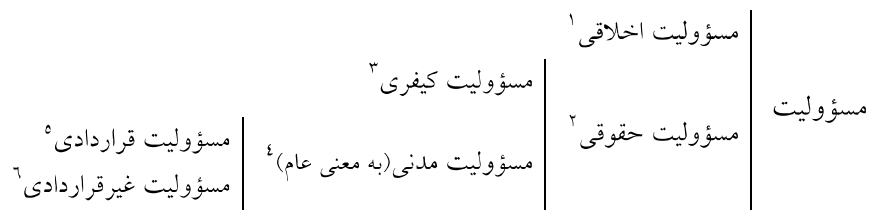
باتعارض قوانین

مقدمه

برای تعیین قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد و بررسی تحلیلی آن لازم است در ابتدا کلیاتی در خصوص مفهوم مسئولیت و اقسام آن و حدوث تعارض قوانین در مورد آنها بیان گردد و سپس به طور خاص به بیان مفهوم و ماهیت مسئولیت خارج از قرارداد پرداخته شود (فصل اول). با توجه به اینکه موضوع کتاب حاضر در ارتباط با تعارض قوانین می باشد و در این زمینه نخستین گام جهت حل مسائل تعارض، توصیف آنها است. لذا فصل دوم این بخش به بررسی توصیف مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین اختصاص یافته است. در فصل های سوم و چهارم نیز به ترتیب مبانی و ارکان مسئولیت خارج از قرارداد در تعارض قوانین مورد بررسی کامل قرار گرفته است.

فصل اول: اقسام مسؤولیت (مفاهیم و معانی) و رابطه آنها با مسؤولیت خارج از قرارداد و تعارض قوانین

مسؤولیت‌ها به دو دسته بزرگ اخلاقی و قانونی تقسیم می‌شوند. مسؤولیت قانونی شامل مسؤولیت کیفری و مسؤولیت مدنی (به معنای عام) است. مسؤولیت مدنی به معنای عام، خود به دو دسته مسؤولیت قراردادی و مسؤولیت غیرقراردادی تقسیم می‌شود. مسؤولیت غیرقراردادی را مسؤولیت مدنی به معنای خاص، ضمان قهری و یا الزامات خارج از قرارداد نیز می‌نامند. موقعیت مسؤولیت‌ها در نمودار زیر به روشنی دیده می‌شود:

1. Responsabilité morale
2. Responsabilité juridique
3. Responsabilité pénale
4. Responsabilité civile
5. Responsabilité contractuelle
6. Responsabilité délictuelle ou extracontractuelle

۱. مسؤولیت اخلاقی

در این قسمت مسؤولیت اخلاقی را از دو جنبه مورد بررسی قرار می دهیم. نخست، مسؤولیت اخلاقی و رابطه آن با مسؤولیت خارج از قرارداد مورد بررسی واقع می شود و سپس به وجود یا عدم رابطه مسؤولیت اخلاقی با تعارض قوانین اشاره می گردد.

۱-۱. مسؤولیت اخلاقی و رابطه آن با مسؤولیت خارج از قرارداد

در تعریف اخلاق می توان گفت «اخلاق مجموعه قواعدی است که رعایت آنها برای نیکوکاری و رسیدن به کمال لازم است». قواعد مربوط به اخلاق میزان تشخیص نیکی و بدی است و بی آنکه نیازی به دخالت دولت باشد انسان در وجدان خویش آنها را محترم و اجباری می داند.^۱ مسؤولیت اخلاقی الزامی است که شخص در وجدان خویش در برابر گفتار و اعمال و افکار خود دارد. اگر شخص قصدی خلاف قاعده اخلاقی داشته باشد از نظر اخلاقی مسؤل است اگرچه هیچ اثر مادی در خارج ایجاد نکند و صرفاً قصد مذکور در اندیشه وی باشد، بر عکس مسؤولیت حقوقی که به جنبه بیرونی اهمیت داده می شود.^۲ ریپر - استاد فرانسوی - مبنای تمام مسؤولیت ها را قواعد اخلاقی و مذهبی می داند. یعنی همان قواعد اخلاقی است که ضمانت اجرای مادی و دولتی یافته و به شکل قواعد حقوقی جلوه گر شده است. به نظر وی در ماده ۱۳۸۲ ق.م فرانسه که قاعده عمومی مسؤولیت مدنی خارج از قرارداد را بیان می دارد روح قاعده اخلاقی و ضمانت اجرای آن را می توان دید.^۳

با این حال باید گفت که مسؤولیت اخلاقی از محدوده قانون خارج بوده و ضمانت اجرای قانونی ندارد. در تحقق این مسؤولیت ورود زیان شرط نیست و صرف تأثر وجدان شخص و یا شرمساری وی و یا اینکه توده مردم کاری را ناشایست بینند بدون اینکه قانون برای آن عمل ضمانت اجرا مقرر کرده باشد مسؤولیت به وجود می آید هر چند که زیانی به دیگری نرسیده باشد. بنابراین مسؤولیت اخلاقی یک مفهوم صرفاً ذهنی است نه مادی.^۴ لیکن در مسؤولیت های خارج از قرارداد که از اقسام مسؤولیت حقوقی است هیچ گاه صرف نیت و اندیشه، مسؤولیت مدنی به بار نمی آورد. در این

اقسام مسؤولیت و رابطه آنها با مسؤولیت خارج از قرارداد و تعارض قوانین □ ۱۷

قلمرو تا فکری جنبه بیرونی نیابد و به صورت فعل یا ترک فعل موجد خسارت تجسم پیدا نکند نه خطایی محقق می شود و نه مسؤولیتی به وجود می آید. همچنین در مسؤولیت خارج از قرارداد بر خلاف مسؤولیت اخلاقی ورود ضرر شرط تحقق و از ارکان مسؤولیت است.

تقصیر اخلاقی با مسؤولیت ناشی از آن رابطه مستقیم دارد. یعنی میزان مسؤولیت اخلاقی به اندازه تقصیری است (تقصیر اخلاقی) که شخص مسؤول مرتکب آن شده است، در حالی که در حقوق در بحث مسؤولیت خارج از قرارداد ممکن است چنین تناسبی وجود نداشته باشد. به همین دلیل است که در بحث تعدد اسباب در مواردی که حادثه زیان بار چند مسؤول دارد در تقسیم وظیفه پرداخت خسارت بین اسباب (عاملان) متعدد، چندین نظریه ارائه شده است که عبارتند از: مسؤولیت تضامنی (ماده ۱۴ ق.م.م، ماده ۳۱۶ ق.م.ب بعد، بند «ج» ماده ۱۶۵ ق.دریایی)، تقسیم به نسبت درجه تقصیر (ماده ۱۶۵ ق.دریایی)، تقسیم به نسبت تأثیر هر یک (قسمت اخیر ماده ۱۴ ق.م.م، بند «ج» ماده ۱۶۵ ق.دریایی، ماده ۳۲۰ ق.م) و تقسیم به طور مساوی (ماده ۳۶۵ ق.ا.ا) و برای اثبات هر یک از نظرات مذکور دلایل توجیهی متعددی نیز ارائه شده است.

۲-۱. مسؤولیت اخلاقی و رابطه آن با تعارض قوانین

مسأله تعارض قوانین هنگامی مطرح می شود که یک رابطه حقوق خصوصی به واسطه دخالت یک یا چند عامل خارجی به دو یا چند کشور ارتباط پیدا کند. در چنین مواردی باید دانست که قانون کدامیک از این کشورها بر رابطه حقوقی مورد نظر حکومت خواهد کرد. با عنایت به این امر و مطالب مبحث قبل، نظر به اینکه مسؤولیت اخلاقی فاقد ضمانت اجرای قانونی است و به رابطه اشخاص با یکدیگر (از نظر حقوق و تعهدات) و یا با دولت مربوط نمی شود و هیچ گاه تبلور قانونی ندارد لذا در این قبیل موارد اساساً تعارضی به وجود نمی آید (سالبه به انتفاء موضوع است). بنابراین مسؤولیت اخلاقی نه در حقوق داخلی و نه در حقوق بین الملل خصوصی و تعارض قوانین مورد رسیدگی واقع نمی شود و لذا از بحث ما در این تحقیق خارج است.